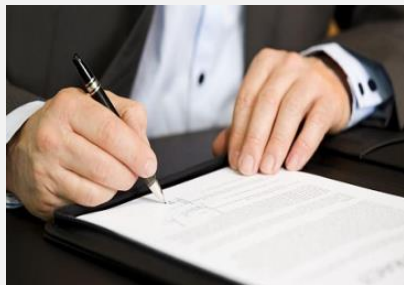

عقد جعاله و اقسام آن در قانون مدنی

فرض کنیم که «الف» حیوان خانگی خود را گم کرده است. اکنون او می‌خواهد برای اینکه حیوان خودش را زودتر پیدا کند، برای یابنده‌ی حیوانش پاداشی در نظر بگیرد. به این ترتیب، نوشته‌ای به درودیوار محل می‌زند و اعلام می‌کند

فرض کنیم که «الف» حیوان خانگی خود را گم کرده است. اکنون او می‌خواهد برای اینکه حیوان خودش را زودتر پیدا کند، برای یابنده‌ی حیوانش پاداشی در نظر بگیرد. به این ترتیب، نوشته‌ای به درودیوار محل می‌زند و اعلام می‌کند که این حیوان را پیدا کند و به دست او برساند، مبلغ ۱۰۰ هزار تومان پاداش تعلق می‌گیرد. این حیوان را در کوچه می‌بیند و آن را به الف تحویل می‌دهد و ۱۰۰ هزار تومان پاداش خود را نیز از او دریافت می‌کند. در واقع، چنین فردی در حال انعقاد عقد جعاله بوده است.

به گزارش «تابناک» جعاله یکی از عقود معین در حقوق ایران است و شروط و ویژگی‌های آن در قانون مدنی تعیین شده است. در این قرارداد شخصی خود را متعهد می‌کند که در مقابل عملی، به شخص دیگری مزد و اجرت معینی پرداخت کند. در اصطلاح حقوقی به فرد متعهد، جاعل، به طرف دیگر قرارداد عامل و به مزد و اجرت هم جُعل گفته می‌شود. بگذارید به مثال بالا برگردیم. در این مثال «الف» قول داده و متعهد شده به هر کس که حیوانش را پیدا کند، جایزه ۱۰۰ هزار تومانی بدهد (جاعل). «ب» نیز که پیشنهاد الف را دیده، حیوان را پیدا کرده و به او تحویل داده است؛ در واقع کار و عملی انجام داده (عامل) و ۱۰۰ هزار تومان هم به عنوان اجرت دریافت کرده است (جعل).

بنابراین جعاله از سه رکن تشکیل می‌شود:

جاعل
عامل
جعل

اقسام جعاله

جعاله دو نوع است: جعاله عام و جعاله خاص.

۱. جعاله عام

در مثالی که در بالا زده شد، گفتیم که «الف» پیشنهاد کرده هر کس که حیوانش را پیدا کند، جایزه را می‌برد. در اینجا برای «الف» فرقی ندارد که چه کسی حیوان او را پیدا می‌کند. هر کس که این کار را برای او انجام دهد، پاداش را دریافت می‌کند. در واقع، در اینجا، تنها چیزی که مدنظر شخص (جاعل) بود، رسیدن به نتیجه مطلوب است و اینکه چه کسی و چگونه او را به این نتیجه می‌رساند، هیچ فرقی برای او ندارد.

به این دست از جعاله، جعاله عام گفته می‌شود. چون مخاطب آن هر کسی می‌تواند باشد.

عنوان مثال دیگری از این نوع عقد جعاله، فرض کنید که دانشگاهی برای حل یک مسئله دشوار ریاضی جایزه می‌گذارد و آگهی این‌چنینی منتشر می‌کند: «این مسئله را هر کسی که بتواند مسئله ریاضی را حل کند، مبلغ ۱۰ میلیون تومان جایزه تعلق می‌گیرد.» در اینجا هم برای دانشگاه مهم این نیست که چه کسی مسئله را حل می‌کند، بلکه مهم حل شدن مسئله است.

۲. جعاله خاص

اما نوع دیگری از جعاله هم وجود دارد که به آن جعاله خاص گفته می‌شود. در جعاله خاص،

فرد جاعل قصد و نیت خود را تنها برای یک یا چند نفر معین مطرح می‌کند و کس دیگری نمی‌تواند با انجام دادن آن کار، اجرت و یا جعل را دریافت کند. به عنوان مثال، دارنده‌ی شرکت داروسازی به متخصصان شرکت خود می‌گوید: «هر کدام از شما که بتواند به فرمول دارویی برای از بین بردن ویروس ایکس دست پیدا کند، من به او ۱۰۰ میلیون تومان جایزه می‌دهم».

در اینجا، دیگر هر کسی که موفق به ساخت چنین دارویی شود، نمی‌تواند به این مدیر مراجعه و ۱۰۰ میلیون جایزه را مطالبه کند؛ بلکه تنها کارمندان همان مدیر هستند که در صورت کشف فرمول دارویی مستحق دریافت ۱۰۰ میلیون می‌گردند. در واقع در جعله‌ی خاص، تنها انجام دادن عمل مهم نیست؛ بلکه این مسئله هم حائز اهمیت است که چه کسی آن عمل مشخص را انجام می‌دهد.

نکات، شرایط و قیود جعله

جعاله، مانند هر عمل حقوقی دیگری، دارای شروط و قیودی است. از جمله قیود مهمی که به خصوص در جعله‌ی عام باید مورد توجه قرار گیرد، این است که نخستین کسی که کار مورد نظر را انجام می‌دهد و نتیجه را در اختیار جاعل می‌گذارد، مستحق پاداش است.

نکته‌ی مهم بعدی در خصوص جعله این است که لزومی ندارد عمل مورد نظر و حتی اجرت مورد نظر از همه جهت روشن و معین باشد. بگذارید یک بار دیگر به مثال اول برگردیم. پیدا کردن حیوان الف عمل مورد نظر جاعل بوده است، اما دقیقاً روشن نیست که چه کارهایی می‌توان و باید برای پیدا کردن حیوان انجام داد.

نکته‌ی دیگر اینکه کاری که به موجب جعله درخواست می‌شود، باید مشروع و عقلایی باشد. بنابراین اگر شخصی در برابر انجام کاری که جرم محسوب شود، متعهد به دادن اجرت شود، جعله باطل است.

باید توجه داشت که جعله عقدی است جایز و هر کدام از طرفین می‌توانند هر گاه که اراده کنند و بدون اینکه نیاز به دلیلی داشته باشند، آن را فسخ کنند. البته به این معنی نیست تعهدی که جاعل داده هیچ اثری ندارد. اگر عمل و کار مورد نظر انجام شده باشد، دیگر طرفین نمی‌توانند این عقد را فسخ کنند و به آن متعهد خواهند بود. همچنین مطابق ماده ۵۶۵ قانون مدنی تا زمانی که عمل به اتمام نرسیده، هر یک از طرفین می‌توانند عقد را به هم بزنند، ولی اگر جاعل در اثنا و حین انجام عمل رجوع نماید، باید اجرت‌المثل (دستمزد کار انجام شده) عمل عامل را بدهد. در اینجا، چون فسخ عقد از طرف جاعل به عامل، زیان ناعلم به جایی می‌زند، قانون‌گذار جاعل را مجبور کرده است که اجرت‌المثل کار او را بپردازد.